

Halep Sanayisini Canlandırma Yolları ve Gereklilikler

27 Mayıs 2025

Munaff Koman

Giriş

Halep vilayeti içerisinde dokuma, tekstil, gıda, metal ve kimyasal sanayi ile diğer sanayi alanlarını kapsayan yaklaşık 17 bin adet tesis yer almaktadır. Bu sanayi kolları birden fazla bölgelere ve sanayi sitelerine dağılmaktadır. Geçen yıllar boyunca Suriye ekonomisini vuran ve üst üste meydana gelen krizler, Batı dünyasının uyguladığı yaptırımlar ve hükümet tarafından sanayiye verilen destek programlarının olmaması, sanayi sektöründeki sorunların derinleşmesine ve ithalattaki özellikle de Türkiye’den yapılan ithalatın artışı karşısındaki mahalli üretimin düşmesine yol açmıştır.

Sanayi sektörü, 8 Aralık 2024 tarihinde Suriye rejiminin devrilmesinden bu yana ekonomik kalkınma sürecine engel olan yapısal sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Aynı zamanda Halep’in bölgesel ve uluslararası pazarlara yeniden entegre olmasının önünde çeşitli engeller bulunmaktadır. Bu zorluklar, üretim maliyetlerinin yükselmesine yol açmaktadır. Özellikle elektrik ve yakıt fiyatlarındaki artış, Suriye lirasının dolar karşısında değer kaybetmesi, aktif koruyucu gümrük politikalarının ortadan kalkması da bu zorlukların artmasına neden olmuştur. Bunlara ilaveten sanayi ve lojistik altyapının yıkılması, sektöre destek veren hükümet girişimlerinin zayıflaması gibi faktörler de fabrikaların ve mahalli atölyelerin rekabet gücünün yok olmasına yol açmıştır.

Bu rapor, günümüzde yaşanan ekonomik engellere ve Halep’te sanayi sektörünün çalışmasını etkileyen olumsuz faktörlere ışık tutmayı amaçlamaktadır. Bunların yanı sıra etkili olan ekonomik zorlukların analizi yapılmış, mahalli düzeyde ve yurt dışı düzeyinde rekabeti arttırabilecek sürdürülebilir çözümler önerilmiştir. Rapor ayrıca sanayide çalışma ortamında istikrarı pekiştirme yollarını da ortaya çıkarmaktadır.⁽¹⁾

Enerji Maliyetinin Artışı ve Başa Çıkma Mekanizması

Elektrik tarifiesi, sanayideki istikrarın önünde duran en önemli engeli oluşturmaktadır. Zira sanayiciler için bir kilovat elektrik fiyatı 27 Amerikan sentidir. Bu fiyat komşu ve yakın ülkelerin ortalamasından daha yüksektir. Örneğin; Mısır sanayisinde bu fiyat 5 senttir. Türkiye’de ise 8 senttir. Elektrik tarifiesi Halep’in kuzeyi ve İdlip’te (eksi muhalefet bölgeleri) 12 sentte ulaşmıştır. Yaklaşık 960 aktif sanayi tesisinin yer aldığı Şeyh Naccar Sanayi Sitesinde elektrik temininde sıkıntılar yaşanmaktadır. Sitenin günlük ihtiyacı 120mv

⁽¹⁾ Bu madde Halep Şeyh Naccar Sanayi Sitesi Müdürü ile yapılan çok sayıda mülakatlar ile bir takım fabrika ve atölye sahipleriyle yapılan görüşmelere itimat etmektedir. Bunların yanı sıra Halep şehrinde yer alan 10 adet sanayicinin yer aldığı bir odak grup toplantısı yapılarak Halep’te karşılaşılan zorluklar ve bunların çözümleri tartışılmıştır.

olmasına rağmen siteye günlük 80mv elektrik verilmektedir. Ayrıca sanayiciler, tonu 630 dolara yükselen yakıtta yüksek maliyet sıkıntısını yaşamaktadır. Bu yüksek fiyatın yanı sıra yakıtın sürekli olarak temin edilememesi de başka bir sorundur. Bu da enerji sorunun devam etmesine yol açmaktadır. Sürekli olarak meydana gelen elektrik kesintisi, istikrarlı enerji ikmaline ihtiyacı olan bir takım sanayi dallarının işlerini aksatmaktadır. Özellikle dokuma, tekstil, cam ve çelik sanayileri gibi dallardaki işler aksamaktadır. Diğer yandan enerji sektöründeki elektrik ağının yenilenmesi ile ilgili olan altyapı yatırımlarında ciddi bir eksiklik yaşamaktadır. Artan taleplere cevap vermek için gücünü pekiştirmekten de uzak kalmıştır. Bunun yanında elektrik ağına olan yoğunluğu hafifleten ve maliyeti düşük olan güneş enerjisi gibi doğal imkânların bulunmasına rağmen halk bunlara itimat etmemektedir.

Sanayide yaşanan elektrik kesintisi krizinin etkilerini azaltmak için aşağıda yer alan işlemler yapılabilir:

- 10 Mart 2025 tarihinde Suriye hükümetiyle SDG/YPG arasında imzalanan anlaşma neticesinde petrol ve gaz sahalarının kontrolü devlet kurumlarına geçmiştir. Bunun sonucu olarak zamanla enerji ikmalinde iyileşmenin olması beklenmektedir. Bu da elektrik teminindeki istikrara olumlu yansımacaktır. Elektrik tarifi fiyatının düşmesi sanayicilerin de üretim maliyetlerinin düşmesine vesile olacaktır. Mahalli enerji ikmali istenilen düzeylere gelene kadar devlet ve özel sektör temsilcilerinin yer aldıkları ortak bir komisyon oluşturulabilir. Bu komisyonun amacı düşük fiyatlarla doğal gaz ve petrol ithal etmek olacaktır. Bu komisyon Suriye müttefikleri olan ülkelerle irtibatı sağlayacaktır.
- Üretim ve dağıtım maliyetini araştırmak ve fiili maliyete dayanarak saat başı kilovat fiyatını belirlemek üzere, devlet ve özel sektör temsilcilerinin yer aldıkları bir komisyon oluşturulmasından sonra elektrik tarifi yeniden belirlenmelidir. Buna göre kilovat maliyetinin 10 sent olarak belirlenmesi gerekir. Suriye lirası, dolar karşısında istikrar sağlanıncaya kadar bu fiyatın dolar üzerinden tespit edilmesi gerekmektedir.
- Ruhsat alma işlemlerinin kolaylaştırılması ve yenilenebilir enerji (Güneş ve rüzgâr enerjisi) projelerinde yatırımcıların önlerindeki engellerin kaldırılması gerekmektedir. Ruhsat alma sürecini hızlandıran ve yatırımcıların sorunlarına cevap verebilen özel bir mekanizma kanalının kurulması lazımdır. Bunların yanı sıra bu alanda yatırımı teşvik etmek için 5 yıla kadar da vergi muafiyeti teşviklerinin verilmesi iyi olacaktır.
- Halep'teki termik santralinin beş tribünü kademeli olarak yeniden çalıştırılması gerekmektedir. Bu işte "Siemens" gibi yabancı şirketlerle işbirliği yapılabilir. Böylelikle hükümet garantisi altında olan uluslararası kredilere itimat edilecektir.
- Güneş ve rüzgâr enerjisi projelerine destek sağlamak için hükümetin ve uluslararası örgütlerin sağladıkları finansmanla özel bir fonun kurulması uygun olacaktır. Aynı zamanda sanayicilere güneş enerjisi sistemleri kurulabilmeleri için %50'ye kadar teşvik sağlanabilir.

Nakit İstikrarı ve Döviz Kurundaki Değişikleri Kontrol Etme Yolları

Suriye lirasının dolar karşısındaki değer kaybı ve kurda yaşanan sert değişiklikler, Halep'teki sanayicilerin karşılaştıkları en önemli sorunlardan biridir. Kur fiyatlarındaki büyük dalgalanma günlük 500 liraya kadar ulaşmaktadır. Bu da mali planlamayı engellemektedir. Üretime yönelik alınacak kararlarda bu durum mali bir belirsizlik ortamı yaratmaktadır. Örnek vermek gerekirse; Suriye lirası, dolar karşısında 12.000 liradan 7.500 liraya kadar gerileyerek bir iyileşme göstermiştir. Ancak Ocak ve Şubat 2025 aylarında dolar kurunda 9.000 ile 12.000 lira arasında yeniden bir dalgalanma yaşanmıştır. Bu dalgalanmalar doğrudan ücretleri ve maaşları etkilemektedir. Bu durum, sanayicilerin çalışanları için sabit bir gelir düzeyi belirleyememelerine yol açmaktadır. Haftalık bir milyon lira (dolar kuru 13 bin Suriye lirası olduğunda 76 dolardır) alan işçi, dolar karşısındaki kur fiyatı 8.000 lira olduğunda alacağı ücret 125 dolara yükselmektedir. Kurdaki bu değişiklikler sanayicilerin hesaplarında büyük karışıklıklara yol açmaktadır. Bu nedenle sanayiciler, kur fiyatındaki istikrarın sağlanmasına kadar geçici veya nihai olarak işçilerine çıkış vermek zorunda kalmıştır.

Diğer yandan nakit çekme işleminde yapılan kısıtlamalar da ekonomik daralmaya yol açmıştır. Sanayiciler, fabrikalarını çalıştırmak ve işçi ücretlerini ödeyebilmek için gerekli nakit temininde büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Ham madde ithal eden sanayiciler, ürünleri için nihai fiyat belirlemede ve işletme maliyetlerinin ne kadar tutacağı tahmininde zorluk çekmektedir. Bu da yerelde ve dış pazarda rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Ayrıca mali yükümlülüklerini yerine getirmede ve borçların yönetiminde de zorluk yaşamaktadırlar. Bazı sanayicilerin borçları, dolar karşısındaki kur fiyatlarındaki dalgalanmadan olumsuz etkilenmektedir. Suriye lirasının dolar kuru karşısında 15.000 lira olduğu zaman hesaplanan borçlar, bu kurun yarı yarıya olacak şekilde 8.000 liraya gerilemesi neticesinde sanayicileri zora sokmuştur.

Suriye lirasının dolar kuru karşısında istikrar sağlayabilmesi için Hükümet ve Merkez Bankası tarafından uygulanabilecek birtakım prosedürler aşağıdadır:

- Merkez Bankası, Maliye Bakanlığı temsilcileri ve ekonomi uzmanlarının yer aldığı bir komisyon oluşturulabilir. Komisyonun amacı; kur fiyatını birleştirmek için kademeli bir planın hazırlanması, ekonomik gerçeği yansıtan fiyat aralığının belirlenmesi (Örneğin; bir doların 10.500 – 11.500 Suriye lirası arasında olması), bu aralık içerisinde az bir dalgalanmaya izin vermek ve gerektiğinde Merkez Bankasının müdahale etmesinin sağlanması olmalıdır. Bu yöntem ile spekülasyonlar ve ikilik durumu ortadan kalkacak böylelikle pazardaki belirsizlik azalacaktır.
- Gurbetçilerin kara borsa yerine resmî kanalları tercih ederek para havale etmelerini kolaylaştırmak gerekir. Merkez Bankası rezervlerini artırmak için kredi veya mali yardımlar temin etmek üzere dost ülkelerle işbirliği yapılmalıdır.

- Enflasyonla mücadele ve tasarrufları artırmak için mevduat ve kredilere uygulanan faiz oranlarının yükseltilmesi, fiyat artışına ve tekelciliğe engel olmak için pazarların denetlenmesi ve ithalata olan itimadı azaltmak için yerel üretimin ve üreticinin desteklenmesi fayda sağlayacaktır.
- Ekonomi komisyonunun belirlediği faizle, dolar ve Suriye lirasıyla kısa vadeli devlet tahvillerinin çıkarılabilir. Bundaki amaç mahalli sermayeyi teşvik etmek ve dolara olan baskıyı azaltmaktır.
- Ruhsatsız döviz büroları ve caddelerde gezgin sarraflara yönelik denetimin artırılması neticesinde liradaki spekülasyon sınırlandırılabilir. Bunu ihlal edenlere de gerekli cezaların verilmesi caydırıcılığı arttıracaktır.
- Devlet bankalarının yeterlilik kapasitesini iyileştirmek ciddi fayda sağlayacaktır. Özel bankalar da para çekme, mevduat ve kolay krediler sunma konularında sanayicilerin taleplerini karşılamak için teşvik etmek gerekir. Ayrıca elektronik ödeme sistemlerini de geliştirmek işlerin daha kolay gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Gümrük Politikalarının Değerlendirilmesi ve Yeniden Gözden Geçirilmesi

Geçici hükümetin belirlediği gümrük politikaları sanayi sektörü için ek bir zorluk oluşturmuştur. Lübnan, Ürdün, Irak ve Türkiye’den ithal edilen mallara uygulanan gümrük tarifesinin düşürülmesi mahalli rekabeti zayıflatmış ve pazarlar yabancı ürünlerle dolup taşmıştır. Bu işlem, üretim maliyetinin yüksekliği ve hükümet desteğinin azalması sıkıntısını yaşayan yerel üretim atölyelerine olumsuz etkilemiştir. Özellikle düşük fiyatları olan Türk ürünleriyle rekabet gücü ortadan kalkmıştır.

Ayrıca SDG/YPG’nin kontrol ettiği bölgeler kanalıyla Irak’tan gümrüksüz mal ithalatı yapması, Suriye’deki fabrikaların karşı karşıya kaldığı zorlukları daha da artırmıştır. Zira bu ürünler pazarlarda daha düşük fiyatlarla sunulmaktadır. Bu da üretime devam etme ve rekabet konusunda mahalli ürünlerin şansını azaltmıştır. Ayrıca ithal mallarda aktif bir denetim sisteminin olmaması, pazarlara düşük kalitede ürünlerin girmesine yol açmıştır. Bu da belli kalite standartlarında çalışmayı talep eden halk tarafından mahalli sanayicilere yönelik baskıları artırmıştır. Bu dengesiz gümrük politikalarının devam etmesi halinde bir takım yerel fabrikaların kapanması muhtemeldir. Bu durum çalışma ve gelişme gücünün zayıflatmasına neden olabilir.

Yukarıda bahsedilen sorunlar neticesinde gümrük politikalarını iyileştirmek adına aşağıda yer alan tavsiyeler sunulmaktadır:

- Gümrük tarifesinin dönemsel olarak uzman bir komisyon tarafından gözden geçirilmesi, ulusal sanayinin korunması ile tüketicilerin yükünü ağırlaştırma arasındaki dengenin garanti altına alınması gerekmektedir.

- Özellikle Irak’tan gelen ithal mallara uygulanan denetimin artırılması lazımdır. Gerekli kalite ve güvenlik standartlarına uygun olmalarını sağlamak ve bazı ürünlerden pazara girmeden önce uygunluk sertifikasının istenmesi gerekir.
- Komşu ülkelerle yapılan ticari anlaşmaların gözden geçirilmesi ve bu anlaşmaların adil olması sağlanmalıdır. Bu anlaşmaların ulusal sanayiye zarar vermediğini garanti etmek için yeniden değerlendirilmesinin yanı sıra müzakerelere sanayi sektörlerinden temsilcilerin de katılımını sağlamak gerekir. Zira Türk konfeksiyonu ile Irak mallarının Suriye pazarlarında çok düşük fiyatlarda bulunması ulusal sanayiye zarar vermektedir.
- İhracat prosedürlerini kolaylaştırmak için “tek pencere” sisteminin uygulanması ve internet üzerinden gümrük prosedürlerini tamamlamak üzere elektronik platformun kurulması fayda sağlayacaktır. Mahalli sanayiye giren ithal ham maddelere uygulanan gümrüklere indirimlerin uygulanması ve sanayinin sıfır ekipman vergisinden muaf tutulması gerekir.
- Bazı ülkelerle yapılan “Takas Ticareti” anlaşmalarına işlerlik getirilmesi gerekir. Tarım gibi bazı sektörlerdeki üretim artışlarından yararlanarak malların yüksek fiyatlarla ithal edilmesi yerine ham madde veya sanayi ekipmanı takasında kullanılması iyi olacaktır.
- Vergi muafiyeti veya devlet hibeleri kanalıyla mahalli sanayiye destek programları 3-5 yıllık süreler için tasarlanmalıdır. Amaç, en fazla etkilenen sektörler veya ürünler listesinin belirlenmesinin ardından ithal ürünlerle rekabet etme imkânı oluşturmaktır.
- Gümrüksüz mal girmesine engel olmak için ülkenin genelinde gümrük kapıları yönetimlerinin iyileştirilmesi zorunluluk arz etmektedir. Zira bu tür işlerin devam etmesi eşit olmayan bir pazar yaratacaktır. Ayrıca gümrüklerdeki yolsuzluğu engellemek ve prosedürleri hızlandırmak için mal hareketini (ithalat ve ihracat) izlemek üzere akıllı dijital sistemin kullanılması ciddi fayda sağlayacaktır.

Beklenen Devlet Roller

Bahsedilen tavsiyelere ek olarak Suriye hükümetinin gelecek dönem içerisinde şu konular üzerinde çalışması gerekir: Sanayi odasının rollerine işlerlik kazandırmak ve sanayi yatırımı için cazip bir ortam hazırlamak.

Sanayi odasının rollerine işlerlik kazandırma amacıyla aşağıda yer alan tavsiyeler sunulmuştur:

- Merkezî Elektronik Koordinasyon Platformu kurulmalıdır. Bunun amacı sanayiciler ile hükümet kurumları (Örneğin; Sanayi Bakanlığı, Elektrik Bakanlığı, vs.) arasındaki iletişimi sağlıklı yürütmektir. Aynı zamanda bu platform sanayicilerin taleplerini kaydetme imkânı vererek sorunlarını doğrudan takip etme fırsatını sağlayacaktır. Bu sorunların çözümü için sanayi odası tarafından gözden geçirme imkânını yaratacaktır. Ayrıca zorlukları aşmak ve sorunlara aktif çözümler getirilmesi için dönemsel toplantıların düzenlenmesi fırsatını sağlayacaktır.
- Hükümetle aşağıda yer alan konuları görüşmek üzere önde gelen sanayiciler ve sanayi odası temsilcilerinin yer aldığı bir komisyon oluşturmak faydalı olacaktır. Dolayısıyla

sanayi odasının rolüne işlerlik kazandırılması ile görüşülecek konular arasında gümrük politikaları, enerji fiyatları ve kur fiyatı yer alacaktır. Komisyona, sanayi sektörünün karşılaştığı zorluklara açıklık getiren dönemsel ve aylık raporlar hazırlama görevi verilir ve daha sonra bu raporlar devlet kurumlarına ve uluslararası örgütlere sunulur.

- Hükümet yetkililerinin, ticari ve sanayi heyetlerinin sahadaki zorlukları ve fırsatları yerinde görmesi amacıyla sanayi bölgelerine saha ziyaretleri düzenlemeleri gerekir.
- Sanayicilere destek sağlamak için sanayi odası içerisinde, kalite yönetimi, ihracat ve yenilenebilir enerji alanlarında hizmet sunmak üzere bir istişare biriminin kurulması faydalı olacaktır.
- Sanayicilere mali yönetim, uluslararası pazarlama ve modern üretim teknikleri alanlarında eğitim kursları düzenleyerek yetişmiş kadrolar ve insan gücü oluşturulmalıdır.
- Şeffaflık ve yönetişimi pekiştirmek, sanayicilerin sanayi odasına olan güvenlerini artıracaktır. Bu da bütçe ilanı, istişare meclisi oluşturulması ve aktif bir şikâyet sisteminin tasarlanması kanalıyla gerçekleşecektir.

Sanayi yatırımları için cazip bir ortam hazırlama konusunda şu hususlar tavsiye edilmektedir:

- Başta Halep uluslararası havaalanı tesisleri olmak üzere, Halep'teki alt yapıyı yenilemek, depolama alanlarını genişletmek, sanayi bölgelerini limanlarla ve havaalanlarıyla bağlayan çevre yolları inşa etmek ciddi fayda sağlayacaktır.
- Ulaştırma alt yapısının iyileştirilmesi, demir yollarının modernizasyonu ve bütünleşmiş lojistik merkezlerinin inşası gerekir.
- Belli sektörler üzerinde duran dönemsel sanayi fuarlarının kurulması ile katılımcılara lojistik ve örgütsel desteğin sunulması amaçlanmalıdır.
- Bölgesel ve uluslararası pazarları ziyaret eden ticari heyetlerin oluşturulması, katılımcı sanayicilerin özellikle de küçük ve orta ölçekli şirketlerin bir kısım masraflarının karşılanması iyi olacaktır.

Sonuç

Halep'teki sanayi sektörü Suriye ekonomisinin temelini teşkil etmektedir. Krizlerin ve yapısal zorlukların devam etmesi, yakın zamanda acil önlemler alınmasını ve siyasî reformlar gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Yapılacak iyileştirmeler mahalli ve bölgesel olarak rekabet gücünü artıracak, ekonomik istikrara katkı sunacak ve sanayi sektörünün gelişmesini teşvik edecektir. Ayrıca aynı ölçüde sosyal ve ekonomik istikrarı da sağlayacaktır. Diğer yandan enerji istikrarı, kur fiyatı istikrarı, adil gümrük politikaları da şehirdeki sanayi sektörünün sürdürülebilir olmasını garanti altına alacak ve ulusal ekonomik kalkınmaya katkıda bulunacak ana faktörler olarak kabul edilmektedir.

Mevcut koşullar altında Halep'teki sanayi savaşın getirdiği yıkıma ilaveten, elektrik fiyatların yüksekliği ve düşük gümrüklerle ithal edilen malların uygun fiyatları Suriye'deki yerli üretimi ciddi anlamda zorlamaktadır. Özellikle Türkiye'den ithal edilen mallar, Halep'teki sanayii coğrafi yakınlık sebebiyle fazlaca etkilemektedir. Buna ilaveten, Suriye'deki nakit

ihtiyacı, döviz yetersizliği ve döviz kurun oynaklığı yerli üretimi olumsuz olarak etkilemektedir.

Suriye’deki üretim atölyelerin güçlenmesi için altyapı yatırımları yapılması, lojistik hatların açılması, döviz ve nakit ihtiyacının karşılanması, gümrük tarifelerin tüm ülke sınırlarında tüketiciyi ve üreticinin ihtiyaçlarını dengeleyecek şekilde gözden geçirilmelidir. İlaveten, Suriye’deki sanayicilerin ve üreticilerin hükümet ile daha yakın ve koordineli çalışmaları için sanayi odaların aktifleştirilmesi gerekmektedir. Yatırımcılar için daha elverişli koşullar oluşturulmalıdır.